

EX-104 1 Examen facultatum, samfunnsvitenskapelig variant

Kandidat 1342

Oppgaver	Oppgavetype	Vurdering	Status
1 EX-104, forside	Flervalg	Automatisk poengsum	Lever
2 EX-104, kortspørsmål (40%)	Skriveoppgave	Manuell poengsum	Lever
3 EX-104, essayoppgave (60%)	Skriveoppgave	Manuell poengsum	Lever

EX-104 1 Examen facultatum, samfunnsvitenskapelig variant

Emnekode	EX-104	PDF opprettet	29.08.2017 12:42
Vurderingsform	EX-104	Opprettet av	Emma Hansen
Starttidspunkt:	21.12.2016 10:00	Antall sider	9
Sluttidspunkt:	21.12.2016 15:00	Oppgaver inkludert	Ja
Sensurfrist	201701160000	Skriv ut automatisk rettede	Ja

EX-104, forside

Emnekode: EX-104

Emnenavn: Examen facultatum, samfunnsvitenskapelig variant

Dato: 21. desember

Varighet: 5 timer

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

Eksamen har to deler.

Del 1 er kortsvarsoppgaver. Del 2 er et essay.

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

- Ja
 Nei

EX-104, kortspørsmål (40%)

Besvar tre (3) av følgende fire oppgaver

Redegjør kort for tre av disse begrepene:

1. Instrumentell rasjonalitet
2. Metodologisk individualisme
3. Mekanisk og organisk solidaritet
4. Funksjonalisme

Skriv ditt svar her...

BESVARELSE

1. Instrumentell rasjonalitet

Rasjonaliteten henviser til fornuften, og handler om at aktøren handler slik at handlingen hans er et middel for å oppnå et høyere mål. Med Instrumentell rasjonalitet menes det mål/middel tenkning. Alt en aktør gjør er et middel for å oppnå et mål, og det målet er bare et nytt middel for å oppnå enda et mål osv. Det er nytte tenkning. Aktøren må finne ut hva som er best for aktøren ut ifra hans ønsker, preferanser og mål, og handle kun ut ifra dette. Jeffrey C. Alexander skiller rasjonalitet i en rasjonell handling og en ikke-rasjonell handling. Han mener at dersom en aktør handler ut ifra plikt og normer er aktøren ikke rasjonell. Feks, Lisa jobber på en bedrift, på denne bedriften er det kun lov å bruke telefonen i jobbsammenheng, det er ikke lov til å bruke telefonen til private samtaler. Kjæresten til Lisa er i Australia. Lisa savner kjæresten og har virkelig lyst (ønsker) til å snakke med kjæresten nå. Ifølge Alexander ville Lisa handlet rasjonelt dersom hun ringte til kjæresten med jobbtelefonen. En rasjonell person ville altså ikke brydd seg om retningslinjene til arbeidsplassen om de strider med aktørens ønsker og preferanser. En ikke-rasjonell person ville i følge Alexander ikke ringt til kjæresten, etter som aktøren ville fulgt de normer og regler som var på arbeidsplassen.

2. Metodologisk individualisme

Metodologisk individualisme er en framgangsmåte for å oppnå informasjon om samfunnet. Feks hvordan sosiale strukturer henger sammen, hvordan sosiale fenomener oppstår og holdes ved like. Man tar utgangspunktet i et nedenfra og opp perspektiv, altså fra mikro til makro. Man tar utgangspunkt i individet for å forklare sosiale fenomener, man har et aktør perspektiv. Når man feks skal forklare et sosialt fenomen (institusjon) som feks UiA ville du sett på hvordan hvert enkelt individ handler og hvordan individene

samhandler for å forklare hvordan UiA henger sammen. Et eksempel på forklaring av makt i metodologisk individualisme vil være forholdet mellom en professor og student. Professoren har full makt over hva slags karakterer studenten får, det eneste studenten kan gjøre er å arbeide flittig. Det motsatte er metodologisk kollektivism, hvor man forklarer individet ut ifra de sosiale fenomene.

Max Weber var interessert i rasjonalitet og hvorfor individer handler som de gjør. Han delte inn i fire ulike handlinger, formålsrasjonell handling, verdi handling, affektuell handling og tradisjonell handling. Formålsrasjonell handling handler om mål/middel tenkning. Aktøren handler ut ifra sine ønsker og preferanser, og bruker de beste middelene for å oppnå sitt mål. Det er en nyttetenkning, hvor alt handler om å realisere sine mål og finne og velge de beste middelene/alternativene til for å oppnå det målet. Verdi rasjonell handling handler om at aktøren handler ut ifra egeninteresse, og målet er en verdi som er viktig for aktøren. Sem feks en religiøs tro. Affektuell handling handler om å handle ut ifra følelser, altså i affekt. Aktører som handler i affekt er ikke rasjonelle i følge Weber. En affektuell handling kan feks være drap pga sjalusi, hevn pga æreskrenkelse, eller selvmord grunnet kjærlighetssorg. Tradisjonell handling forklarer Weber som handling som aktøren selv ikke nødvendigvis er klar over at den gjør selv (trenger ikke være bevisst). Som feks når man pusser tennene. Dette er heller ikke en rasjonell handling sier Weber.

3. Mekanisk og organisk solidaritet

Durkheim prøver å forklare hva som gjør at det moderne samfunn holder sammen når alle er så forskjellig, differensierte og spesialiserte. Han skiller mellom mekanisk og organisk solidaritet, *som kan ses på som en overgang fra det tradisjonelle til det moderne*. I det tradisjonelle samfunn var mennesker avhengig av hverandre ettersom de alle samarbeidet for å feks holde en stamme sammen (full av mat, klær hus osv) og det samme var tilfelle på bondegårdene, de var preget av at alle kunne det samme og jobbet sammen. Arbeidet knyttet dem sammen. I det moderne er det ikke lenger arbeidet som knytter hos sammen på samme måte som tidligere. Det har gått fra en kollektiv bevissthet til en individuell bevissthet. Hva er det da som knytter hos sammen? Det moderne er preget av spesialisering og differansiering, hvor alle er så ulike og gjør forskjellige ting. Durkheim viser oss at det er akkurat dette som holder samfunnet sammen. En skomaker som bruker hele dagen på å lage/reparere/selge sko har ikke tid til å sy klær. Han blir derfor avhengig av arbeidskraften til andre andre nettopp fordi alle er så spesialiserte og ulike. Dette kaller han organisk solidaritet. Ferdinand Tonnies forklarer også overgangen fra det tradisjonelle til det moderne med begrepene Gemeinschaft og Gesellschaft. Gemeinschafts-bånd er noe som finnes blant familie, venner, naboskap osv. Disse båndene er preget av deling. Gesellschafts-bånd finnes blant kolleger, markeder, i storbyer og er preget av bytte. Karl Marx mente at overgangen fra det tradisjonelle til det moderne (industrielle revolusjon) førte til at kapitalen i samfunnet gikk fra og være mer likt fordelt til at noen få eide nesten all den økonomiske kapital. Overgangen førte til at det ble et stort skille mellom de som hadde stor økonomisk kapital; "kapitalistene" (borgerskapet) og arbeiderne (proletaritet) som endte opp med veldig lite. Marx forklarer hvordan arbeiderne blir fremmedgjort i arbeidet pga industrialismen. Arbeiderne jobbet i dårlige kår i store fabrikker med en liten del, av noe som som endte opp som noe mye større. Feks å lage et stempel. Stempelet er bare en liten del av motoren som senere skal stå i et lokomotiv. De blir derfor fremmed for resultatet av arbeidet, de blir fremmed for selve prosessen, de blir fremmed for seg selv ettersom Marx

mener at vi skal realisere oss gjennom arbeidet. Alt blir mekanisk og selve arbeidet mister sin verdi. Eneste løsningen Marx så var kommunismen, hvor alle ressursene i samfunnet var likt fordelt mellom alle. For å oppnå dette måtte arbeiderne gå sammen gjennom politisk mobilisering.

EX-104, essayoppgave (60%)

Besvar en (1) av følgende to oppgaver:

1. Gjør rede for hva som kjennetegner henholdsvis årsaksforklaringer, funksjonelle forklaringer og intensjonale forklaringer (også kalt formålsforklaringer). Diskuter deretter hvilken plass de ulike forklaringstypene har i samfunnsvitenskapene.
2. Beskriv grunntrekkene i teorien om rasjonelle valg og diskuter denne teorien kritisk.

Skriv ditt svar her...

BESVARELSE

1.

Når samfunnsvitere skal forsøke å forklare ulike fenomener i samfunnet er det vanlig at de bruker hypotetisk-deduktiv metode. Hypotetisk-deduktiv metode består av å lage en hypotese om hvordan det står til der ute (i samfunnet) deretter dra ut og anskaffe empiri for å teste om påstanden/hypotesen stemmer eller ikke. Deduktiv metode går fra teori til empiri og er også kjent som kvantitativ metode. Det motsatte er kvalitativ metode som går fra empiri til teori og har derfor et induktivt preg. I motsetning til naturvitenskapen er samfunnsvitenskapen preget av mer endring, det er en mer flytende kunnskap ettersom samfunnet endrer seg hele tiden. I naturvitenskapen vil man utelukkende fokusere på årsak virkning, men i samfunnsvitenskapen er ikke dette nødvendigvis tilstrekkelig. Hempel deler inn i tre krav når man skal forklare hvorfor ting skjer. Du må referere til en universell lov, i dette tilfelle tyngdekraften, hendelser skjer, som deretter har et gitt utfall på tingen det er snakk om. Som vist under bruker jeg et eple som eksempel:

Universell lov	Tyngdekraften
Noe skjer	Treet visner, greinene på treet visner, stilken som holder eple fast til greinene visner
Explanandum	Eple faller i bakken

Funksjonelle forklaringer ønsker å forklare funksjonen til et fenomen. Hva er det som gjør at dette fenomenet er viktig, evt ikke viktig. Hva slags virkning har dette fenomenet. Feks en stamme i Amazonas som danser soldansen, de danser soldansen en gang i uken fordi de håper på sol og fordi dansen er såpass internalisert i medlemmene av stammen at å gjøre noe annet ville ikke være tenkelig. Det stammen ikke er klar over er at regndansen har en latent funksjon, det er nemlig at den styrker den sosiale integrasjonen i stammen.

Funksjonen til soldansen er i så måte at det skal føre til regn. Du ser altså forskjellige fenomener i lys av hvilken funksjon de har.

Årsaksforklaringer tar utgangspunkt i årsak virkning for å forklare sosiale fenomen. Årsaken til at en aktør handler som han handler kommer før eller samtidig som virkningen. Aktøren handler ut i fra årsaksfaktorer/kausalfaktorer som biologi (gener), psykologi (drifter), omgivelsene og det sosiale. Det er altså en ytre påvirkning til at aktøren handler slik han handler (eller indre i form av gener og psykologiske faktorer). Det er på en måte utenfor aktørens egen bevissthet. Feks at en student dropper forelesningene fordi han har sosial angst, det er ikke sikkert aktøren selv er klar over at han har sosial angst, det kan hende han bare legitimerer for seg selv "skulkingen" av forelesning med at han ikke orker osv. Aktørens egen vilje blir på en måte neglisjert i denne forklaringen. Durkheim og Mill var særlig opptatt av årsaksforklaringer når de skulle forklare forskjellene i selvmord, Durkheim tok utgangspunkt i det sosiale, mens Mill tok utgangspunkt i de psykologiske faktorene.

Intensjonale faktorer forklarer sosiale fenomen ut ifra intensjonen til aktøren, land, grupper, organisasjoner osv. Intensjonen til aktøren kommer innenifra. Aktøren har en intensjon om hva og hvordan han skal handle. Aktøren handler ut ifra grunner (dette er ikke det samme som årsaker). Han veier de forskjellige grunnene opp mot hverandre og tar et valg. Feks Ola drar ikke i forelesning fordi Ola synes han får mer ut av å lese hjemme.

Nå har jeg etter beste evne redegjort for de ulike forklaringene og skal knytte de opp mot relevant teori fra pensum.

Jeg skal nå knytte årsaksforklaringer og intensjonale forklaringer opp mot Bourdieu sitt syn på samfunnet og individet.

Pierre Bourdieu er veldig opptatt av forholdet mellom struktur og aktør, er det aktøren som former strukturen eller er strukturen en overindividuell objektiv faktor som former aktøren. Han forteller oss at hvert individ består av en *habitus*. Habitusen er kroppsliggjort, og den består av alt det som gjør individet til det den er. Habitus består av tre deler, økonomisk kapital, kulturell kapital og sosialt kapital. Økonomisk kapital er den viktigste og består av individets økonomiske utgangspunkt, som hus, aksjer, formue osv, den kan økes og minskes. Sosialt kapital består av sosialt nettverk (muligheten til å mobilisere det når ønskelig), venner kollegar osv. Kulturell kapital består av alt det som gjør individet til den det er, kultur, familie, musikksmak, etikette, væremåte, holdninger osv. Hvordan knytter jeg dette opp mot årsaksforklaringer? Bourdieu var også veldig opptatt av funksjonen til strukturene, og hvordan de blir opprettholdt gjennom aktørens handlinger. Men når han beskriver *habitus* kommer det tydelig fram at dette kan årsaksforklares.

På hvilken måte du blir sosialisert inn i en viss kultur er ikke noe hvert individ selv kan styre, eller selv velger ut i fra intensjoner. Det er noe som er utenfor individet. Han ser altså på årsakene til hvordan habitus er formet, de omgivelsesmessige årsakene kan være penger, de sosiale kan være familien venner, den kulturen de er sosialisert inn i (slik kan vi se på årsakene til at habitus er begrensende). Er en aktør i den dominerte klassen vil hans habitus være preget av dette, og aktøren kan være med på å opprettholde sin plass i den dominerte klassen uten selv og faktisk være klar over dette. Hvordan da? Gjennom årsaker aktøren selv ikke er har erkjent. Nå skal jeg ut ifra Bourdieu sitt klassesyn forklare hvorfor aktøren gjennom uerkjente årsaker opprettholder sin plass i det sosiale rom. En arbeiderklasse gutt jobber som industrimedarbeider. Han hører

på countrymusikk og spiser ofte Grandiosa. Han klager over hvordan "sosete" overklasse gutter kler seg, spiser og hva slags musikk de hører på. Innerst inne ønsker han selv at han også kom fra overklassen. Han er også ikke fornøyd med klasseskillet og skulle ønske hans plass i det sosiale rom steg. Utfordringen han står ovenfor er at ved å handle som han alltid har gjort, opprettholder han plassen sin (i det sosiale rom) uten at han selv er klar over dette. Jeg vil presisere at Bourdieu er Fransk og dette er kanskje ikke sammenlignbart med Norsk kultur (vanligste sprang i det sosiale rom i Norge er fra arbeider til akademiker). Uansett forskjellene på kulturen i Norge og Frankrike er poenget hans at årsakene til at han ikke stiger i det sosiale rom, er han selv ikke klar over at han er med på å opprettholde. Det sosiale rom er hos Bourdieu hierkarkisk der økonomisk kapital er det som bestemmer om du er rik eller fattig, og det sosiale rom innebefatter hele samfunnet.

Vi kan altså årsaksforklare habitus, men vi kan også bruke en intensjonal forklaring til å se på hvordan Bourdieu viser oss at habitusen også kan være muliggjørende i form av intensjoner hos aktøren. Bourdieu deler in i tre klasser, den dominerende klassen, middelklassen og den dominerte klassen. Er en aktør i den dominerte klassen vil hans habitus være preget av dette. Han forklarer hvordan habitus er begrensende, men også muliggjørende. Gjennom en intensjonsforklaring kan vi i lys av Bourdieu se at selvom en aktør stammer fra den dominerte klassen kan han endre sin posisjon fordi aktørene både former og blir formet av strukturen. Det er dette Bourdieu som er strukturens dualitet og det er det som gjør at strukturen både er begrensende men også muliggjørende. Aktøren kan gjennom politisk mobilisering og utdanning (i Norge ihvertfall) endre strukturen og sin plass i det sosiale rom.

Allmennighetens tragedie handler om rasjonelle aktører som handler ut i fra egeninteresser, som deretter fører til konsekvenser for samtlige individer som handlet. De handler altså ut i fra grunner om høyest mulig profitt. Det er fire sauebønder som har samme beiteområde. Alle bondene har 50 sauer hver. Hver sauebonde har en intensjon om å tjene mest mulig penger. Beiteområde kan maksimalt holde 200 sauer. Om en bonde tenker at han har lyst til å tjene mer må han ha flere sauer på beiteområde. Bonden er altså nyttemaksimerende (rasjonell) i form av at målet hans er mer penger og middelet for å nå målet er flere sauer på beiteområde. Når den ene bonden har flere sauer en de andre går det utover alle sammen ettersom beiteområdet blir dårligere og sauene blir svakere, og det blir dårligere ull osv. Når en bonde velger å ha flere enn 50 sauer på beiteområde handler de andre bondene på samme måte (*De er også nyttemaksimerende og ønsker høyest profitt*). Konsekvensene av at alle bondene tenker på seg selv (individuell rasjonalitet) og har alt for mange sauer på beiteområde, er at beiteområde blir dårlig og det går utover alle. Konsekvensen for at alle var rasjonelle fører til at det går dårligere for alle sammene (*det blir litt på samme måte som i fangens dilemma*). Det er den samme utfordringen vi har i dag med globaloppvarming. Alle land vil tjene mest mulig penger (*tjener penger via olje, produksjon osv*), mange land oppfordrer til å løse kriser i økonomi med høyere materialistisk forbruk (*Karl Marx er sterkt uenig i denne realiseringen gjennom materialistisk forbruk og mener vi heller skal realisere oss selv gjennom arbeidet*). Landene tenker bare hva som er best for sitt eget land, og vi ender til slutt opp med en global-krise (*globaloppvarming*). Vi kan altså forklare hva som foregår ut ifra intensjonen til de forskjellige aktørene.

Uansett hvilke forklaringer man går ut i fra er det viktig å tenke på hvordan man får tak i informasjonen i samhandlingen med studieobjektene. Barmhjertig fortolkning kalles dette. Det er viktig å ta utgangspunkt i å maksimere enighet og likhet, maksimere rasjonalitet og maksimere sannhet. Du må ta utgangspunkt i at aktøren er rasjonell. Det er ikke alltid så lett å få klargjøring i det, men du må ihvertfall anta at aktøren ikke er inkonsistent (selvmotsigende) dvs at aktøren tror at både p er sant og at p ikke er sant samtidig med hensyn til det samme. Du må anta at studieobjektet sanser verden på samme måte som deg, at dere oppfater og sanser verden likt (alle mellomstore tørre objekter) Du må anta at aktøren snakker sannferdig, om du tror at aktøren ikke snakker sant har informasjonen veldig lav relabilitet.

Det er viktig at forskeren tar hensyn og er klar over utfordringen med dobbel heurmenetikk, det handler om at man er klar over at man tolker tolkningen til en hendelse. Dette er spesielt viktig for historikere ettersom de veldig ofte må basere informasjonen sin på gamle kilder som er nedskrevet lenge etter den faktiske hendelsen. Samfunnsforskere kan ende opp med å fortolke fortolkningen av hvordan en aktør vil fremstå. Da tolker ikke forskeren hvordan aktøren egentlig er med hvordan aktøren vil fremstå som forskeren.